

Moje dziecko nie mówi... ?

Do gabinetu logopedy często trafiają rodzice małych dzieci zaniepokojonych rozwojem mowy. Spotkania zawsze rozpoczynają się od zdania: „Moje dziecko nie mówi, sepleni..., jąka się, nie potrafi realizować głódki r... itp. Jednak nie zawsze nieprawidłowa artykulacja jest wadą wymowy, ponieważ jej rozwój przechodzi przez kolejne stadia. Rozwój mowy dziecka przebiega według określonych etapów (okresów, faz) rozwojowych. Każde dziecko rozwija się swoim indywidualnym tempem. Nie wszystko więc, co jest odstępstwem od zaprezentowanych etapów rozwoju mowy, musi wzbudzać niepokój (szczególnie jeśli odstępstwo to nie przekracza okresu 6 miesięcy). Jeżeli jednak rodzice nie mają pewności, czy mowa ich dziecka rozwija się prawidłowo lub pojawia się niepokój, powinni skontaktować się z logopedą. Specjalista oceni poziom rozwoju mowy i zaleci dalsze postępowanie terapeutyczne.

Rodzice mogą określić rozwój mowy swojego dziecka, analizując poniżej przedstawione etapy.

Etapy rozwoju mowy:

1. Etap przygotowawczy, tzw. zerowy: dziecko „uczy się” mowy i przygotowuje się do jej używania w łonie matki. Już w tym okresie dziecko słysząc głos matki przygotowuje się do rozwijania kompetencji językowych.

Okres melodii, trwa **od urodzenia do pierwszego roku życia**. Dziecko komunikuje się z dorosłymi za pomocą krzyku. Dzięki tej umiejętności zgłasza swoje potrzeby, dyskomfort, ból, a także potrzebę kontaktu z matką. Krzyk staje się pierwszą formą komunikacji. Pomiędzy 2 a 3 miesiącem życia dziecka pojawia się głuzenie, czyli specyficzne dźwięki o przypadkowym miejscu artykulacji. Głuzenie jest oznaką dobrego samopoczucia, początkowo ma charakter samorzutny, a następnie pojawia się już, jako reakcja na widok bliskiej osoby. Dziecko z zaciekawienia zatrzymuje ruchy, nie mruga, nie boi się. Pomiędzy 3 a 4 miesiącem życia dziecko zaczyna lokalizować źródło dźwięku. Dziecko zaczyna rozróżniać twarze osób bliskich (matki, ojca) od twarzy osób obcych. Około piątego - szóstego miesiąca życia rozpoczyna się gaworzenie. Dziecko zaczyna świadomie powtarzać i naśladować dźwięki mowy, nazywamy to odruchem warunkowym. Jest to też trening słuchu fonematycznego. W trzecim kwartale życia dziecko zdobywa większą aktywność fizyczną i w związku z tym może więcej doświadczać, więc i rozwój umysłowy szybko postępuje naprzód. Siada, raczkuje, pełza, wstaje, daje to mu możliwość poznawania przedmiotów, zabaw, czynności, słyszy ich nazwy, melodię, kojarzy rytm, długość trwania. W 6-7 miesiącu życia zna swoje imię, a od 8 miesiąca życia zaczyna rozumieć wypowiedzi otoczenia. W 10 miesiącu życia pojawia się faza melodii. Dziecko zaczyna kojarzyć poznawane przedmioty z usłyszczanymi dźwiękami i przypisuje dźwiękom znaczenie. Dziecko wyraźnie artykułuje sylaby: *ma-ma*, *ba-ba*, *ta-ta*. Około pierwszego roku życia pojawiają się pierwsze słowa (*mama*, *tata*, *baba*). W słowniku dziecka można już zaobserwować samogłoski (*a*, *o*, *u*, *e*, *y*, *i*) oraz spółgłoski (*m*, *p*, *b*, *t*, *d*). Pod koniec pierwszego roku życia, dziecko rozumie co do niego mówią dorośli, o co pytają, czego żądają. Oznacza to, że w znacznym stopniu opanowało język, w formie biernej. Samo jeszcze nie mówi.

2.Okres wyrazu, sygnału jednoklasowego trwa od pierwszego do drugiego roku życia.

Dziecko właściwie używa samogłosek, prócz nosowych. Ze spółgłosek wymienia: *p, b, m, t, d, n, k, ś*. Pozostałe głoski zastępowane są innymi o zbliżonym miejscu artykulacji. Charakterystyczne jest wymawianie tylko pierwszej sylaby lub końcówki. Wiele słów przybiera formę wyrazów dźwiękonaśladowczych - onomatopei, np. hau – hau. Mowę charakteryzują tzw. "jednowyrazowe zdania" typu dziecko wskazując na zabawkę mówi "mama", co oznacza "mama podaj mi zabawkę". W ciągu roku zasób słów, którym dziecko się posługuje znacząco rośnie: z 20 - 30 do 300.

3.Okres zdania, sygnału dwuklasowego przypada na 2- 3 rok życia dziecka.

W drugim roku życia mowa jest czynnikiem dominującym w rozwoju małego człowieka. Dziecko w 24 miesiącu życia zna około 300 słów, a już w 36 miesiącu życia około 900 słów, przeważają rzeczowniki i czasowniki. Dziecko dwuletnie zna wartość liczby 1. Na stwierdzenia, polecenia i pytania reaguje odpowiednim działaniem i coraz doskonalszą wypowiedzią, początkowo jednosylabową, później dwusylabową. Po ukończeniu trzech lat dziecko mówi już zdaniami. W tym okresie dziecko umie dobrze wymawiać wszystkie samogłoski ustne (*a, o, u, e, y, i*), brak jeszcze nosowych (*a, e*), ze spółgłosek poprawnie wymawia: *p, b, p', m, t, d, n, n', ś, k, k'* oraz *j*. Inne są zastępowane przez spółgłoski o zbliżonym miejscu artykulacji (*ć, dź = t, t', d, c*). Grupy spółgłoskowe są na ogół upraszczane do jednej spółgłoski (*kaka = kaczka*). Zdarza się brak spółgłoski na początku wyrazu (*eti = dzieci*). Pod koniec tego okresu pojawiają się głoski dentalizowane szeregu syczącego (*s, z, c, dz*), które wcześniej były zastępowane przez głoski szeregu ciszącego (*ś, ź, ć, dź*). Wymawiane głoski nie zawsze są pełnowartościowe ze względu na małą sprawność narządów artykulacyjnych. Zwłaszcza w trudniejszych zestawieniach bywają zastępowane głoskami łatwiejszymi, o zbliżonym miejscu artykulacji. Mowa dziecka staje się zrozumiała już nie tylko dla najbliższego otoczenia ale także dla innych osób. Należy zauważyć, że repertuar dźwięków i ich kombinacji jest odpowiednikiem dźwięków słyszanych przez dziecko z otoczenia. Dziecko naśladuje mowę z otoczenia innych, niezależnie czy jest ona dobra czy zła, dlatego istotne jest, aby miało dobry wzór do naśladowania, Jeżeli naśladuje mowę wadliwą, błędy gramatyczne lub gwarę przyjmuje takie same wzorce.

4.Okres swoistej mowy dziecięcej to ostatni etap w rozwoju mowy dziecka.

Przypada on na okres przedszkolny, a więc między **trzecim a siódmym rokiem życia**. Jest to okres, w którym dziecko powinno opanować poprawną formę komunikacji językowej. W trzecim roku życia, dziecko wypowiada 1000-1500 słów. W tym okresie dziecko zadaje bardzo dużo pytań, tworzy neologizmy dziecięce (nowe, nieistniejące słowa, np. "kawniki" - ciastka do kawy). W mowie spostrzega się błędy, które polegają na zamianie, przekręcaniu, powtarzaniu głosek, łączeniu sylab z dwóch sąsiednich słów (z równoczesnym ich skracaniem), powtarzaniu słów, a nawet całych zdań. Po ukończeniu trzeciego roku życia głos jest już dobrze modulowany, dziecko nabywa umiejętności mówienia szeptem. W tym czasie usprawniają się narządy mowy i doskonalą artykulacja głosek. stopniowo ustępują u niego charakterystyczne miękkości spółgłosek, np. *će – chce, zobać – zobacz, sok – sok*. Dziecko nazywa większość przedmiotów z otoczenia. Przez kolejne lata u dziecka rozwija się i doskonalą sprawność tworzenia wypowiedzi oraz system leksykalno-semantyczny. W wieku

4-5 lat pojawiają się głoski *sz, ż, cz, dż*, ponadto dziecko buduje zdania rozwinięte i złożone, bogate w przymiotniki i przysłówki. Jest to wiek pytań – lawinowo wzrasta liczba pytań, pojawia się pytanie: *dłaczego?* Większość dzieci w tym wieku potrafi już wymawiać poprawnie wszystkie głoski, także głoskę (*r*). Słownik dziecka obejmuje ok. 3000 słów. U dzieci 6-letnich mowa powinna być już opanowana pod względem dźwiękowym, staje się ona doskonałym narzędziem porozumiewania się z otoczeniem i ma bezpośredni związek z myśleniem. Dziecko poprawnie używa form fleksyjnych i gramatycznych języka. Poprawnie wymawia wszystkie głoski i używa ich w mowie potocznej. Dziecko posługuje się ok. 4000 słowami. Zdarza się także hiperpoprawność, typu: *ratarka- latarka, rusterko- lusterko*. Dziecko siedmioletnie swobodnie i poprawnie pod każdym względem posługuje się mową potoczną. Bez trudu porozumiewa się z innymi, przekazując swoje myśli, emocje, uczucia.

Bibliografia:

1. Kaczmarek L. *Nasze dziecko uczy się mowy*. Lublin 1982.
2. Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa, Wyd. WSiP 1978.
3. Sawa B. *Dzieci z zaburzeniami mowy*. WSiP. Warszawa 1990.